

Budsjettnemnda for jordbruket
15.04.2004

Utredning nr. 2

REFERANSEBRUKSBEREGNINGER 2004
Beregninger basert på driftsgranskingene

INNHOLD	Side
1 INNLEDNING	5
2 ÅRETS REFERANSEBRUKSBEREGNINGER	6
3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE	8
3.1 Bygd på driftsgranskingene	8
3.2 Tilskuddsberegning	8
3.3 Registrert arbeid og kapital	8
3.4 Gjeldsandeler	8
3.5 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift	9
4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK	10
4.1 Generelt	10
4.2 Arbeidsforbruk	10
4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet	10
4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster	11
4.5 Verdiendring på buskap og varelager	11
5 PRODUKTIVITETSENDRINGER	12
5.1 Beregningsmetode og forutsetninger	12
5.2 Skift i produktivitet utviklingen	14
5.3 Resultat av produktivitetsberegningene	14
6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE	16
6.1 Korn	16
6.2 Poteter	16
6.3 Melkeprisen	16
6.4 Kjøtt	16

6.5	Ull	17
6.6	Annet	17
7	TILSKUDD	18
7.1	Pristilskudd	18
7.1.1	Grunntilskudd	18
7.1.2	Distriktstilskudd melk	18
7.1.3	Distriktstilskudd kjøtt og egg	19
7.2	Driftstilskudd per bruk	20
7.3	Produksjonstilskudd per dyr	21
7.4	Refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid	22
7.5	Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.	23
7.6	Areal - og kulturlandskapstilskudd	23
7.7	Tilskudd til dyr på utmarksbeite	25
7.8	Bunnfradrag	25
8	FRAMREGNINGSGRUNNLAG	26
8.1	Oversikt	26
8.2	Årgangsindekser	29
8.3	Leid arbeid	29
8.4	Tilskudd	29
9	BEREGNINGRESULTATER	30
9.1	Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	30
9.2	Økologisk melkeproduksjon	42
9.3	Sammenligning av resultatene i referansebrukssystemet med resultatene fra normaliserte regnskaper	43

1 INNLEDNING

Referansebruksberegningene som legges fram i denne utredningen, er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten med beregningene er som tidligere bl.a. å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppkjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene.

Fra og med 2001 bygger beregningene på driftsgranskingene med registrerte tall. Materialet er først gruppert etter produksjoner. Deretter er det oppdelt etter distrikt og struktur. Referansebrukene er ikke direkte sammenlignbare med referansebruksberegninger gjort tidligere enn 2001.

Om bakgrunnen for omleggingen fra 2001 siterer vi fra St.meld.nr. 19 (1999-2000) «Om norsk landbruk og matproduksjon» der det står følgende:

«Referansebrukssystemet erstattet etter St.prp. nr. 8 (1992-93) det tidligere modellbrukssystemet. Referansebrukene gir grunnlag for å vurdere effektene av virkemiddelbruken innenfor jordbruket for ulike bruksgrupper, distrikter og produksjoner. Til tross for de forenklingene dette medførte, benyttes det i dag betydelige ressurser på å omarbeide deler av og supplere driftsgranskingsmaterialet. Det er også betydelig usikkerhet knyttet til normeringen av arbeid og kapital som skjer ved utarbeidelsen av referansebrukene i dag. For å forenkle systemet ytterligere og i større grad å analysere forskjeller i inntektene innenfor og mellom produksjoner og regioner, foreslås det at man nytter grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte uten normering av arbeid og kapital. En viktig forbedring med en slik omlegging vil være at man sikrer et større datatilfang bak tallmaterialet.»

Det er etter dette nyttet grupper av bruk i driftsgranskingsmaterialet mest mulig direkte, uten normering av arbeid eller kapital.

2 Årets referansebruksberegninger

Beregningene omfatter 25 referansebruk presentert i de to tabellene 1 og 2 nedenfor. I tillegg er det i år tatt inn en beskrivelse av og noen resultater for et «referansebruk» med økologisk melkeproduksjon basert på en gruppe av 11 Debio-godkjente melkeproduksjonsbruk i driftsgranskingsmaterialet for 2002.

Budsjettnemnda har valgt en gruppering i referansebruk med hovedinndeling etter produksjoner (tabell 1) og en videre inndeling etter geografi og struktur av de tre driftsformene som har flest deltakerbruk i driftsgranskningene (tabell 2).

Referansebruksinndelingen og rekkefølgen på referansebrukene er uendret i forhold til fjorårets beregninger.

Tabell 1. Oversikt over referansebrukene. Produksjoner

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2002
1	Melk og storfeslakt. 16,0 årskyr	Landet	427
2	Korn. 289 dekar korn	Landet	89
3	Sau. 113,6 vinterföra sauer	Landet	82
4	Melkeproduksjon geit. 77,9 årsgeiter	Landet	26
5	Svin og korn. 33,9 avlssvin + 263 dekar korn	Landet	45
6	Egg og korn. 2788 høner + 201 dekar korn	Landet	12
7	Poteter og korn. 82 dekar poteter + 291 dekar korn	Landet	14
8	Storfeslakt/ammeku. 12,1 ammekyr	Landet	26
9	Frukt/bær og sau. 38 dekar frukt + 16,8 vinterföra sauer	Landet	19

Tabell 2. Oversikt over referansebrukene. Region og struktur

Ref.bruk nr.	Produksjon og omfang	Område	Antall bruk i 2002
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	204
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (20,1)	Landet	223
12	Melk (de 40 største brukene) 28,4 årskyr	Landet	40
13	Melk og storfeslakt 19,8 årskyr	Østlandets flatbygder	36
14	Melk og storfeslakt 15,0 årskyr	Østlandets andre bygder	70
15	Melk og storfeslakt 25,7 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	23
16	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Agder og Rog. andre bygder	47
17	Melk og storfeslakt 14,1 årskyr	Vestlandet	85
18	Melk og storfeslakt 16,2 årskyr	Trøndelag	99
19	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Nord-Norge	67
20	Korn. <400 dekar korn (229 dekar korn)	Østlandet	57
21	Korn. >400 dekar korn (486 dekar korn)	Østlandet	17
22	Korn og korn/svin (258 daa+15,7 avlssvin)	Trøndelag	27
23	Sau. 81,0 vinterföra sauer	Vestlandet	20
24	Sau. 107,4 vinterföra sauer	Nord-Norge	19
25	Sau(de 25 største brukene) 179,1 v.f.sauer	Landet	25

Årets beregninger er basert på regnskapsmateriale fra 2002. Basisåret i beregningene er 2002, og disse tallene er som regel regnet fram til 2003 etter registrert prisutvikling i totalkalkylen for tilsvarende poster. Framregningen til 2004 er tilsvarende basert på budsjetterte priser i totalkalkylen. Alle mengder er holdt konstante i framregningsperioden og uttrykker dermed

utviklingen for produsenter med uendret produksjonsomfang i framregningsperioden. Framregning er også gjort for å ha et oppdatert grunnlag for å beregne utslag når produktivitetsendringer er inkludert.

Det har vært et ønske at en størst mulig andel av driftsgranskingsmaterialet skulle kunne inngå i et nytt system, for å få et mest mulig stabilt materiale. For å få flere viktige produksjoner representert, har en akseptert at enkelte referansebruk tas med selv om de bygger på relativt få driftsgranskingsbruk.

Referansebruksinndelingen er naturligvis preget av hva som er mulig ut fra grunnlagsmaterialet. Ved inndelingen er det lagt mest vekt på produksjoner (tabell 1). Det kan være vanskelig å skille mellom effekter som skyldes geografi og effekter som skyldes struktur når driftsgranskingsbrukene deles videre inn etter geografi og i størrelsesgrupper. Samtidig er det slik at utslagene av tiltak på ulike driftsstørrelser er den effekten som forhandlingspartene selv enklest kan regne på ved hjelp av kalkyler. Ut fra dette er geografi prioritert framfor struktur ved den videre inndelingen av produksjoner i nye referansebruk (tabell 2).

Ut over de produksjonene som er nevnt i tabellene ovenfor, kan referansebrukene ha tilleggsproduksjoner med et relativt mindre omfang. Et slikt eksempel er referansebruk 21 (det største kornbruket), som i tillegg har 7 dekar poteter. Slike tilleggsproduksjoner kan iblant være en del av forklaringen på utslaget som framkommer på resultatmålet.

Et vedlegg med detaljerte beregninger for de enkelte referansebruk er ikke lagt ved i denne utredningen, men er å finne på internettadressen:

<http://www.nilf.no/PolitikkOkonomi/Bm/Referansebruk.shtml>

3 PRINSIPPER FOR REFERANSEBRUKSBEREGNINGER BASERT PÅ DRIFTSGRANSKINGENE

3.1 Bygd på driftsgranskingene

Budsjettnemnda har lagt vekt på å benytte driftsgranskingsresultatene direkte så langt som mulig, men har likevel funnet det hensiktsmessig å jevne ut tilfeldige avlingsvariasjoner (normalisere) for kornavlinger og potetavlinger når arealet har et visst omfang (se avsnitt 4.3)

3.2 Tilskuddsberegning

Når vi regner gjennomsnittlige tilskudd for grupper av bruk i driftsgranskingene, vil ingen av typebrukene som inngår, faktisk ha hatt disse gjennomsnittstilskuddene. Det at en har ulike satser avhengig av produksjonsomfang, bidrar også til å vanskeliggjøre sammenhengene.

For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regnet fram med *satsendringene* som gjelder for den valgte geografiske soneplasseringen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen.

Framregningen av tilskuddene må reflektere de regnskapsresultatene en vil forvente å få i de to framregningsårene.

3.3 Registrert arbeid og kapital

Driftsgranskingene viser registrerte størrelser for arbeid og kapital. Kapitalgodtgjøringen i driftsgranskingene er annerledes enn i totalkalkylen.

I driftsgranskingene er kapitalen verdsatt og avskrivningene kalkulert ut fra prinsippet om historisk kostnad. Dette samsvarer med hovedprinsippet i norsk regnskapslovgivning og praksis, og brukes også i skatteregnskap og finansregnskap. Kostnaden på anskaffelsestidspunktet aktiveres i driftsregnskapet med registrerte nominelle kroner og utgjør avskrivningsgrunnlaget. Det betyr at balansen ikke justeres for endringene som ellers skjer i pengeverdiene over tid. Spesielt i perioder med høy inflasjon, og spesielt for eiendeler med lang levetid, vil en med historisk kost få relativt lave verdifastsettelse i balansen. I driftsgranskingene brukes det lineær avskrivning over den enkelte eiendels forventede levetid.

Totalkalkylen for jordbruket er basert på en prisnivåjustert modell for verdsetting av kapital. Kapitalslitet (avskrivningene) blir da beregnet etter saldoprinsippet og med prisjustering i henhold til konsumprisindeksen. Det er aktuelt å gå over til prisnivåjustering også for driftsgranskingene som ledd i en tilpasning til praksis i andre europeiske land. Formelt er det verdsetting etter gjenanskaffelsesverdi som er prinsippet for driftsstatistikkene i EU-landene.

Avskrivningene i referansebruksberegningene må forventes å bli lavere enn om en la samme prinsipp som i totalkalkylen til grunn.

3.4 Gjeldsandeler

Jordbrukets andel av gjeldsrenter og kår er beregnet som jordbrukets andel av brukets totale eiendeler. I totale eiendeler inngår eiendeler knyttet til andre næringer enn jordbruk og private eiendeler. En har da regnet eiendeler som gjennomsnittet av inngående balanse og utgående

balanse i regnskapsåret. Det er driftsgranskingenes registrerte tall basert på historisk kost som er lagt til grunn både for eiendeler i jordbruket og for eiendeler totalt.

3.5 Leid arbeid / arbeidsgiveravgift

I referansebruksberegningene er sosiale avgifter (arbeidsgiveravgift) en del av posten «leid arbeid». Denne posten er spesifisert under kostnader, men legges til igjen før utregning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk». Ved vurdering av vederlaget er altså leid arbeid og arbeidsgiveravgift behandlet etter samme prinsipp som i totalkalkylen, slik at det ikke skilles mellom leid arbeid og familiens arbeid ved beregning av inntektsnivået.

4 FRA DRIFTSGRANSKINGSBRUK TIL REFERANSEBRUK

4.1 Generelt

Alle referansebrukene framkommer i utgangspunktet som uveide gjennomsnitt av de driftsgranskingsbrukene som er tatt med i det aktuelle referansebruket. Referansebruksberegningene begrenser seg til jordbruksdelen av driftsgranskningene, det vil si at andre næringer og privatøkonomi ikke er behandlet.

Driftsgranskningene har, med unntak for arbeidstimer, ikke mengdeopplysninger på kostnadssiden. Oppsplittingen er på noen områder også mindre spesifisert enn tidligere, bl.a. ved at kraftfôr er samlet på en post.

4.2 Arbeidsforbruk

Antall årsverk på hvert referansebruk er beregnet ut fra uveide gjennomsnittlige registrerte arbeidsforbruk på de driftsgranskingsbrukene som inngår. Det regnes 1845 timer i et årsverk.

4.3 Normalisering av avlingsnivået for korn og potet

Avlingsnivået for korn og poteter slår mer direkte ut på inntekten enn det avlingsnivået for fôrvekstene vanligvis gjør. Korn og poteter vil også normalt være utsatt for større avlingsvariasjon fra år til år enn grovfôrvekstene. Kornavlingene på referansebrukene er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over 10 år. Også potetavlingen på referansebrukene 7 og 21 er normalisert ved å regne et rent aritmetisk gjennomsnitt over 10 år.

Tabell 3. Beregnet normalårsavling for poteter på referansebrukene 7 og 21 i 2002. Kg/daa

Ref. bruk	Område	2002
7	Landet	2344
21	Østlandet	3004

I tabellen under er de beregnede normalårsavlingene for korn for 2002 stilt opp. Avlingene er ikke normalisert når arealet for det enkelte kornslag er mindre enn 5 dekar, og avlingene er bare normalisert for kornslagene bygg, havre og hvete. Enkelte referansebruk som har litt mer enn 5 dekar ett eller få år i 10-årsperioden 1993-2002, er ikke normalisert.

Tabell 4. Beregnet normalårsavling per daa for korn i 2002 på de enkelte referansebruk. Kg korn med 15 prosent vann

Ref. Bruk	Bygg 2002	Havre 2002	Hvete 2002
1	328		
2	384	409	449
5	375	419	484
6	374	425	483
7	451	389	466
8	336		
11	340		
12	371		446
13	360		431
18	316		
20	383	400	443
21	416	436	458
22	326	337	

4.4 Avlingsnivået for øvrige vekster

For øvrige vekster benyttes de registrerte avlingstallene i driftsgranskingene direkte.

Oljevekster og frukt er vekster med stor avlingsvariasjon mellom år. Det er ikke registrert avling eller pris i driftsgranskingene, og det er dermed ikke noe grunnlag for å normalisere disse avlingene på referansebrukene.

Spesielt for referansebruk 9 der frukt utgjør en vesentlig del av produksjonsinntekten, betyr regnskapsårets avlingsnivå mye.

Fruktavlingene var svært gode mange steder i landet i 2002. Målt ut fra driftsgranskingsbruk med fruktproduksjon på Vestlandet var epleavlingen 36 prosent større enn i et gjennomsnittså, pæreavlingen 45 prosent større enn i et gjennomsnittså, avlingen av plommer 61 prosent større og av moreller 27 prosent større enn i et gjennomsnittså.

Framregningen av frukt skjer på grunnlag av verdiposten for sum frukt i normaliserte regnskaper.

4.5 Verdiendring på buskap og varelager

Mengdeendringer på buskap og varelager føres i prinsippet som inntekt, men på grunn av at en holder alle mengder på referansebrukene konstant i framregningsperioden, får en ikke inn mengdeendringer i status. Eventuelle mengdeendringer i basisåret tas derfor ut som salg også i framregningsperioden med samme kvantum som i basisåret.

Det regnes ikke rente på varelager.

5 PRODUKTIVITETSENDERINGER

5.1 Beregningsmetode og forutsetninger

Siden volumet av alle faktorer låses fast i framregningsperioden, det vil si 2003 og 2004, er det gjort separate beregninger over endringer i produktivitet disse årene. Budsjettnemnda la i 2002 om og forenklet produktivitetsberegningene i forhold til tidligere.

Det er beregnet trender på den historiske volumutviklingen og regnet med at den historiske utviklingen vil videreføres. En har tatt med effekten av endringer i driftsomsfang/-bruksstørrelse som skjer over tid ved å regne trender på volumutvikling i inntekter, kostnader (utenom arbeidskraft og avskrivninger) og arbeidsforbruk. I inntekter inngår volumet av tilskudd. Volumtrenden for direkte tilskudd vil blant annet reflektere at brukene endrer størrelse over tid.

Dataene i driftsgranskingene er i større grad tilgjengelige som verditall og ikke som mengde og pris. For å komme over fra verditallene i Driftsgranskingene til volumtall, er verditallene i Driftsgranskingene deflatert med prisindekser beregnet på Totalkalkylen. Det synes å være godt samsvar mellom de mengdeavhengige tilskudd som er med i Driftsgranskingenes verditall og i prisindeksene.

Det er som hovedregel regnet lineære trender over 8 år med vanlig minste kvadraters metode. For å unngå effekter av utskifting av bruk, har en bare tatt med i beregningen de brukene som er med i alle de 8 årene, og som har hatt samme driftsform alle årene. Trenden reflekterer da den utvikling som faktisk har funnet sted på enkeltbruk med den aktuelle produksjonen, og en unngår å få inn effekter som følger av avgang eller rekruttering av bruk til driftsgranskingene. Stigningstallet fra trendberegningen for inntekter og kostnader hver for seg vil direkte vise den trendmessige årlige volumendringen regnet i et bestemt års priser. Ved denne metoden skilles ikke avlingsøkning fra økning som følge av økt areal, og økt ytelse skilles ikke fra økning som følge av flere dyr.

Fra og med årets beregninger har en for planteproduksjonsinntektene på referansebruk med korn, valgt å bruke stigningskoeffisienten i normalårsavlingsberegningene i stedet for hovedregelen beskrevet i forrige avsnitt. Denne stigningskoeffisienten er regnet på grunnlag av 3-års glidende gjennomsnitt over 12 år og bygger derved på registrerte gjennomsnittsavlinger for landet de siste 14 årene. Kornavlinger, og derved inntektene fra kornproduksjonen, er svært påvirket av værforholdene det enkelte år. At det dårlige kornåret 1994 gikk ut av beregningene gjort etter de to foregående års metode, viste seg å vippe trendberegningene betydelig, slik at resultatet ble ansett som lite realistisk. Værforholdene i enkeltår sier lite om den langsiktige produktivitetutviklingen i kornproduksjonen. Med en lengre serie begrenses utslaget av spesielt gode eller dårlige avlingsår.

Den nye metoden frikobler trenden brukt på planteproduksjonsinntektene fra trenden for de andre elementene som frambringer vederlag til arbeid og egenkapital og som er regnet på grunnlag av observasjoner på 47 driftsgranskingsbruk fra årene 1995 – 2002.

For arbeidsforbruket beregnes det trend på arbeidsforbruket regnet i timer. Det økonomiske utslaget av arbeidsforbrukstrenden beregnes i forhold til nivået på vederlag til arbeid og egenkapital på det enkelte referansebruk.

For å omregne inntekter fra husdyrproduksjoner til volumtall har det de to foregående årene brukt prisindeksen «sum husdyrprodukt» fra indeksberegningene på grunnlag av Totalkalkylen. Denne samleindeksen jevner ut forskjeller i prisutvikling mellom husdyrprodukter. I årets produktivitetsberegninger er det benyttet prisindekser som samsvarer

bedre med de husdyrproduksjonene som faktisk er på referansebruket. Det er bare for referansebrukene med gris denne omleggingen får særlig utslag i årets beregninger.

I tabell 5 er det vist hvilket detaljeringsnivå (aggregeringsnivå) og hvilken prisindeks som er bruk ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene.

Tabell 5. Oversikt over detaljeringsnivå og hvilken prisindeks som er bruk ved omregning til volumtall i forbindelse med trendberegningene

	Prisindeks for omregning til volumtall
Sum inntekter planteproduksjon – på referansebruk med korn som driftsform	Stigningskoeffisient fra NILFs normalårsavlingsberegninger
Sum inntekter planteproduksjon – på øvrige referansebruk	Korn
Sum inntekter husdyrproduksjon – på referansebruk med melk og storfeslakt	Sammenveid indeks for ku- og storfeslakt inklusive grunntilskudd
Sum inntekter husdyrproduksjon – på referansebruk med korn	Sum husdyrprodukt
Sum inntekter husdyrproduksjon – på referansebruk med sau	Sammenveid indeks for sauekjøtt inklusive grunntilskudd og ull
Sum inntekter husdyrproduksjon – på referansebruk med korn og gris	Sum gris
Tilskudd	Sum direkte tilskudd
Sum variable og faste kostnader ¹	Sum ikke-varige produksjonsmiddel

1) Til faste kostnader regnes i driftsgranskningene vedlikehold, drivstoff, maskinleie, jordleie, forsikring, elektrisk kraft, administrasjon og annet

For raskere å fange opp endringer og få med flere jordbruksbedrifter i beregningsutvalget, har Budsjettnemnda (med det nevnte unntaket) begrenset periodelengden til 8 år. I tabellen nedenfor er vist antallet bruk som utgjør grunnlaget for beregningene for de fire driftsformene en har gjort beregningene for.

Tabell 6. Antall bruk med i beregningene hele perioden

Driftsform	Referansebruk	1995–2002
Melk og storfeslakt	1	156
Korn	2	47
Sau	3	34
Korn/gris	5	21

Produktivetsberegningene er i utgangspunktet gjort for referansebruk 1 (melk), 2 (korn), 3 (sau) og 5 (Korn/gris). Beregningsresultatene for disse referansebrukene er så brukt forholdsvis, etter vederlag per årsverk, for de andre referansebrukene med tilsvarende produksjon. Referansebrukene 4 og 10 – 19 regnes forholdsvis ut fra produktivetsberegningene for melk (nr. 1). Referansebrukene 7, 20 og 21 regnes ut fra produktivetsberegningene for korn (nr. 2). Referansebrukene 8, 9, 23 – 25 regnes ut fra produktivetsberegningene for sau (nr. 3). Referansebrukene 6 og 22 regnes ut fra produktivetsberegningene for korn/gris (nr. 5).

5.2 Skift i produktivitetutviklingen

Det kan være et problem at den beskrevne metoden forholdsvis sent fanger opp endringer i produktivitetutviklingen. Å regne lineær trend for en registrert volumutvikling på brukene i perioden 1995 – 2002 kan gi et dårlig bilde av produktivitetutviklingen i perioden 2002 – 2004, dersom en får et skifte i produksjonsteknikk eller produksjonstilpasning som gir et brudd i en trend en har hatt noen år.

Ett eksempel på et tenkelig skift er melkeproduksjonen i perioden 2001 – 2003. Forholdstallet i kvoteordningen ble satt til 1,01 både fra 2001 til 2002 og fra 2002 til 2003.

Framregningen av referansebrukene er kvantumsfast og tar ikke hensyn til økt melkeleveranse. Produktivetsberegningene fanger dermed ikke opp at forholdstallet i kvoteordningen ble økt med 1 prosent i 2003 og at ytelsen per ku trolig øker i framregningsperioden. I årets beregning er endringene fram til 2002 med i beregningene.

Kornproduksjonen kan være et eksempel på at produktivetsframgangen også kan bli overvurdert i framregningsperioden. Tidligere års beregninger viste at det skjedde en betydelig produktivetsframgang i kornproduksjonen på 1990-tallet. Årets beregninger viser at produktivetsframgangen ser ut til å ha stoppet, og sammenholdt med de to foregående års beregninger, gir dette et eksempel på at utflating først blir fanget opp etter noen år. Den sterke produktivetsveksten en fant i beregningene de to foregående årene har som nevnt i tillegg vært betydelig påvirket av det dårlige avlingsåret 1994.

Det er ikke spesielle skift en har tatt hensyn til i årets beregninger.

5.3 Resultat av produktivetsberegningene

I tabellen nedenfor er resultater for produktivetsberegningene for referansebruk 1, 2, 3 og 5 vist. Utslaget per årsverk per år er vist i kolonnen lengst til høyre.

Tabell 7. Produktivetsberegninger, i 2002-priser og 1845 timer/årsverk

	Trend (årlig endring, 2002-priser) ¹						Pr årsverk Med eff. av endret arb.forb
	Plante- prod. kr/bruk	Husdyr- prod. kr/bruk	Direkte tilskudd kr/bruk	Kostnader eks. kapital kr/bruk	Arbeids- forbruk t./ bruk	Innt-kostn (eks avskr.)+tilsk kr/bruk	
Melk og							
storfeslakt	1	788	6 001	4 337	8 785	- 17	2 341
Korn	2	1 906	- 469	1 315	4 737	- 25	- 1 985
Sau	3	133	3 310	- 654	3 060	- 27	- 271
Korn/gris	5	- 1 688	51 075	7 718	43 889	- 1	13 216

T) Prinsipielt burde avskrivninger også vært tatt med i beregningen, men de er det ikke fordi en ikke har noen god metode å bruke.

Hovedproblemet er at en ikke kjenner anskaffelsestidspunktet til hvert enkelt avskrivningsobjekt

Til sammenligning viste tilsvarende produktivetsberegning i fjor 2700 kroner per årsverk for melk, 7000 kroner per årsverk for korn, 1100 kroner per årsverk for sau og 2600 kroner per årsverk for korn/svin.

Tabellen over viser størst produktivetsframgang for svineproduksjonen, og det er økte inntekter fra husdyrproduksjonen som er hovedforklaringen. Lavere vekst i inntektene fra planteproduksjonen er hovedforklaringen på den avtakende produktivetsutviklingen i kornproduksjonen. Arbeidsforbruket i kornproduksjonen viser fortsatt en avtakende tendens på linje med beregningene de to foregående årene. Arbeidsforbruket i saueholdet viser en sterkere reduksjon enn i fjorårets beregninger. Arealtrenden viser 0,6 dekar økning per år på

referansebruket med korn mens tilsvarende er 4,5 dekar for referansebruket med melk og storfeslakt.

I de to tabellene nedenfor er vist utslag av all produktivitet på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Tallene er regnet om i priser for henholdsvis 2003 og 2004.

Tabell 8. Utslag av all produktivitet på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kr/årsverk

			2003	2004
1	Melk og storfeslakt. 16,0 årskyr	Landet	1 900	3 100
2	Korn. 289 dekar korn	Landet	- 300	- 3 700
3	Sau. 113,6 vinterfôra sauer	Landet	1 100	600
4	Melkeproduksjon geit. 77,9 årsgeiter	Landet	1 900	3 100
5	Svin og korn. 33,9 avlssvin + 263 dekar korn	Landet	7 900	16 200
6	Egg og korn. 2788 høner + 201 dekar korn	Landet	5 200	10 600
7	Poteter og korn. 82 dekar poteter + 291 dekar korn	Landet	- 400	- 4 500
8	Storfeslakt/ammeku. 12,1 ammekyr	Landet	900	500
9	Frukt/bær og sau. 38 dekar frukt + 16,8 vinterfôra sauer	Landet	1 700	1 000

Tabell 9. Utslag av all produktivitet på vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk. Kr/årsverk

			2003	2004
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	1 700	2 800
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (20,1)	Landet	2 100	3 400
12	Melk (de 40 største brukene) 28,4 årskyr	Landet	2 300	3 700
13	Melk og storfeslakt 19,8 årskyr	Østlandets flatbygder	2 000	3 300
14	Melk og storfeslakt 15,0 årskyr	Østlandets andre bygder	1 700	2 800
15	Melk og storfeslakt 25,7 årskyr	Agder og Rogaland, Jæren	2 400	3 900
16	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Agder og Rog. a. bygder	1 700	2 700
17	Melk og storfeslakt 14,1 årskyr	Vestlandet	1 800	2 900
18	Melk og storfeslakt 16,2 årskyr	Trøndelag	2 000	3 300
19	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Nord-Norge	2 000	3 300
20	Korn. <400 dekar korn (229 dekar korn)	Østlandet	- 200	- 2 500
21	Korn. >400 dekar korn (486 dekar korn)	Østlandet	- 500	- 5 300
22	Korn og korn/svin (258 daa+15,7 avlssvin)	Trøndelag	8 100	16 500
23	Sau. 81,0 vinterfôra sauer	Vestlandet	600	300
24	Sau. 107,4 vinterfôra sauer	Nord-Norge	1 200	700
25	Sau (de 25 største brukene) 179,1 v.f.sauer	Landet	1 500	800

6 PRISER PÅ ENKELTE POSTER PÅ REFERANSEBRUKENE

6.1 Korn

Registrert oppnådd pris på det enkelte referansebruk ligger til grunn.

Prisene for korn og oljefrø til modning regnes fram med de absolutte prisendringene i normaliserte regnskaper. I enkelte år blir det gjennomført pristrekk for korn på grunn av overproduksjon. Å framregne på grunnlag av totalkalkylen vil kunne gi feil inntektsutvikling på referansebrukene når kornavlingene samtidig skal normaliseres.

Korn- og oljefrøprisene i det normaliserte regnskapsåret 2002 er lik den beregnede budsjettprisen for 2003 før avtale. Denne er igjen lik avtalt basispris for kornåret 2002/2003. Eventuelle pristrekk for overproduksjon blir holdt utenfor. På samme måte blir korn- og oljefrøprisene i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2003 lik budsjettprisen for 2004 før avtale. For det normaliserte budsjettåret 2004 blir det i forhandlingsmaterialet brukt like korn- og oljefrøpriser som i det normaliserte foreløpige regnskapsåret 2003. I referansebrukspublikasjonen som utgis etter jordbruksoppgjøret, blir eventuelle prisendringer som er bestemt i jordbruksoppgjøret 2004, lagt inn i det normaliserte budsjettåret 2004.

6.2 Poteter

Det er brukt registrert pris for poteter i regnskapsåret på alle referansebrukene. Potetprisen er regnet fram med den absolutte prisendringen for «Sum poteter» i normaliserte regnskaper.

Det er grunn til å tro at de oppnådde prisene det enkelte år i en viss grad vil variere med totalavlingen for landet. Totalavlingen er videre et produkt av både areal og avlingsnivå. Potetprisene her i landet kan også delvis være avhengig av potethøsten i andre land i det enkelte år. Det er derfor ikke opplagt at en potetpris regnet fram på grunnlag av oppnådde priser tidligere år, vil gi en riktig normalpris for regnskapsåret. En vurdering i 2001 av ulike sammenhenger der priser, avlingsnivå og totalavlinger for poteter fra driftsgranskingene, totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper ble satt opp, viste ingen entydige sammenhenger mellom priser og avlingstall eller totalproduksjon. Prisnivået i driftsgranskingene viste relativt godt samsvar med prisnivået for posten «Sum poteter» i totalkalkylens ordinære og normaliserte regnskaper.

6.3 Melkeprisen

Melkeprisen i 2002 framkommer som gjennomsnittlige registrerte priser på de driftsgranskingsbrukene som inngår i referansebruket. Prisene er uten pristilskudd, dvs at grunntilskudd og distriktstilskudd er skilt ut. Driftstilskuddet er naturligvis også holdt utenfor prisberegningen. Framregningen fra 2002 blir gjort på grunnlag av totalkalkylen.

6.4 Kjøtt

For kjøtt regner en med de samme endringer i prisene i absolutte tall som beregnet i totalkalkylen. Prisene i driftsgranskingene er fra og med beregningene i 2002 eksklusive grunntilskudd og distriktstilskudd.

Livdyrprisene regnes fram med samme prosentvise endring som i kjøttprisen for vedkommende dyreslag (voksne dyr).

6.5 Ull

En regner med samme endringer i ullprisen på referansebrukene som i totalkalkylen.

6.6 Annet

En bruker et anslag for konsumprisindeksen. På samme måte som i totalkalkylen anslår en at prisene vil øke med 2,5 prosent fra 2002 til 2003 og med 1,0 prosent fra 2003 til 2004. I relative tall blir dette:

2002 = 100,0   2003 = 102,5   2004 = 103,5

7 TILSKUDD

Alle utbetalte produksjonstilskudd, pristilskudd og refusjonsbeløp inngår med faktisk registrerte regnskapstall på referansebrukene i basisåret. Utviklingen i vedtatte eller eventuelt utbetalte tilskudds- og refusjonssatser blir brukt for å regne fram de tilsvarende ordningene på referansebrukene til framregningsårene. Nedenfor er det tatt med en kort kommentar og satser for de viktigste av ordningene som inngår i referansebruksberegningene.

7.1 Pristilskudd

7.1.1 Grunntilskudd

I beregningene har en lagt til grunn den faktiske utbetalingen av grunntilskuddene, etter samme prinsipp som i totalkalkylen når det gjelder kjøtt (vedtatte satser i budsjettåret). For melk mangler vi tilstrekkelige opplysninger som viser oppnådd grunntilskudd fordelt på ku og geitemelk og fordelt på halvår. Vi har i stedet benyttet de vedtatte satsene. Disse vil avvike forholdsvis lite fra oppnådde satser.

Tabell 10. Satser for grunntilskudd melk og kjøtt. Øre per liter og øre per kg

	2001	2002	2003	2004
Kumelk	3,60	1,80	0,00	0,00
Geitemelk	182,95	186,20	184,40	184,40
Storfekjøtt	253,00	288,00	119,00	0,00
Sauerkjøtt	463,00	395,00	370,00	381,00
Geitekjøtt	515,00	515,00	515,00	515,00

7.1.2 Distriktstilskudd melk

Distriktstilskudd for melk varierer med referansebrukenes geografiske plassering. Satsene er som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 11. Satser for distriktstilskudd. Øre per liter

Sone	2. halvår 2001	Hele 2002	Hele 2003	Hele 2004
A	0	0	0	0
B	8	8	8	8
C	23	23	23	23
D	32	32	32	32
E	42	42	42	42
F	55	55	55	55
G	80	80	80	80
H	101	101	101	101
I	159	159	159	159
J	168	168	168	168

7.1.3 Distriktstilskudd kjøtt og egg

Satsene er vist i tabellene nedenfor.

Tabell 12. Satser for distriktstilskudd for kjøtt av storfe og geit. Øre per kg

Sone	Hele 2001	Hele 2002	Hele 2003	Hele 2004
1	0	0	0	0
2	405	405	405	405
3	655	655	655	655
4	1020	1020	1020	1050
5	1110	1110	1110	1110

Tabell 13. Satser for distriktstilskudd kjøtt av sau. Øre per kg

Sone	Hele 2001	Hele 2002	Hele 2003	Hele 2004
1	0	0	0	0
2	405	405	405	405
3	655	655	655	655
4	1220	1220	1220	1250
5	1300	1300	1300	1300

Tabell 14. Satser for distriktstilskudd kjøtt av gris. Øre per kg

Sone	2. halvår 2001	Hele 2002 ¹⁾	Hele 2003 ¹⁾	Hele 2004
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	0	0	0	0
4	500	500	500	540
5	500	500	500	540
Vestlandet	50	50	50	54

1) Satsene ble justert teknisk tilsvarende nytt vektgrunnlag

Det blir dessuten gitt distriktstilskudd for egg i Nord-Norge, Trøndelag og på Vestlandet med unntak av Rogaland. Satsen var 20 øre per kg første halvår 2001, og ble økt til 40 øre per kg

ved jordbruksoppkjøret 2001. Denne satsen ble videreført uendret ved jordbruksoppkjøret både i 2002 og i 2003. Satsen er lik i alle soner.

7.2 Driftstilskudd per bruk

Driftstilskuddet gis til bruk med ku- eller geitemelkproduksjon. Ved jordbruksoppkjøret i 2001 ble tilskuddet lagt om fra å være gitt per liter melk oppad begrenset til henholdsvis 30 000 og 15 000 liter, til at det fra og med utbetalingene i 2002 blir gitt som et tilskudd per dyr. Samtidig ble utbetalingen av driftstilskuddet endret slik at beløpet fra 1. januar 2002 betales ut i to terminer sammen med øvrige tilskudd fra Statens landbruksforvaltning (februar og juni). Tidligere var det meieriene som betalte ut beløpet månedlig sammen med melkeoppkjøret. Maksimalt tilskudd blir oppnådd ved 5 kyr eller ved 27 geiter.

Tabell 15. Driftstilskudd per bruk. Kroner per bruk per år og kroner per dyr

	2002 ¹	2003	2004
<i>Kumelk, 5 kyr eller flere</i>			
Sør-Norge	61500	59000	59000
Sør-Norge ^{2, 3}		64000	64000
Nord-Norge	67650	65000	65000
<i>Geitemelk, 27 geiter eller flere</i>	67650	65000	65000
<i>Kumelk, færre enn 5 kyr</i>			
Sør-Norge, kroner per ku	12000	11800	11800
Sør-Norge ^{2, 3} , kroner per ku		12800	12800
Nord-Norge, kroner per ku	13200	13000	13000
<i>Geitemelk, færre enn 27 geiter, kroner per geit</i>	2444	2407	2407

1) Satsene oppgitt per bruk er inklusive satsjusteringen ved andre utbetaling i 2002

2) Gjelder fylkene Østfold, Vestfold, Oslo og Akershus

3) Gjelder fra og med år 2004 i tillegg også kommunene Røyken, Hurum, Lier og Drammen i Buskerud fylke

Utbetalingen av driftstilskudd i 2002 ble 1 500 kroner høyere per melkebruk med ku i Sør-Norge og 1 650 kroner høyere per melkebruk med ku i Nord-Norge og per melkebruk med geit enn de satsene som ble vedtatt ved jordbruksoppkjøret 2001. Det forhøyede beløpet har sammenheng med overgangen fra månedlige utbetalinger i 2001 til to årlige utbetalinger fra og med 2002. I møte mellom forhandlingspartene 10. september 2001 ble det bestemt at andre utbetaling etter ny ordning (i juni 2002) skulle skje på grunnlag av dyretallet ved årsskiftet (1/1 2002), men at det ikke ville bli utbetalt driftstilskudd ved denne utbetalingen for dem som solgte kvoten i 2001. Innspart beløp inngikk i grunnlaget for satsjustering etter § 3 i forskrift om driftstilskudd i melkeproduksjonen. Satsjusteringen ble endelig fastsatt rett før utbetaling i juni 2002.

Ved jordbruksoppkjøret 2002 ble satsen for driftstilskudd melk satt 5 000 kroner høyere per bruk i fylkene Østfold, Vestfold, Oslo og Akershus enn for driftstilskudd Sør-Norge. Ved jordbruksoppkjøret i 2003 ble dette området med høyere sats for driftstilskudd melk i Oslofjordområdet utvidet til også å gjelde kommunene Røyken, Hurum, Lier og Drammen i Buskerud fylke. I referansebruksberegningene er denne ordningen med høyere sats regnet inn etter andelen driftsgranskingsbruk i disse områdene bak det enkelte referansebruk.

Videre ble det fra 01.07.02 etablert et driftstilskudd i spesialisert kjøttproduksjon med en sats på 1 000 kroner per ammeku for foretak med 6 til 40 ammekyr, og 40 000 kroner

per foretak for foretak med mer enn 40 ammekyr. Tilskuddet ytes ikke til foretak som mottar driftstilskudd i melkeproduksjon.

7.3 Produksjonstilskudd per dyr

Produksjonstilskuddet per dyr er avgrenset til maksimalt kr 125 000 per søker for 2002, kr 140 000 per søker for 2003 og kr 150 000 per søker for 2004. Produksjonstilskuddet per dyr utbetales to ganger i året etter søknad 20/1 og 20/8. Ved søknad 20/8 kommer utbetalingene først i februar neste år. Produksjonstilskuddet per dyr etter jordbruksoppjøret 2002/2003 ble derfor først utbetalt i 2003 når det gjelder tilskuddet fra 1/7, mens endringene i produksjonstilskuddet per dyr med virkning for tellingen per 31/12 2002 er tatt med i tilskuddet for andre halvår 2003.

Ved jordbruksoppjøret 2003 ble det innført et tilskudd til lammeslakt for å stimulere til økt kjøttkvalitet og avdrått i saueholdet. På samme måte ble det for å stimulere til økt kjøttproduksjon av kje, innført et tilskudd til klassifiserte kjeslakt over 3,5 kg. I tillegg ble det foretatt en justering av vilkårene for dyretilskuddet til sau og ammegeit ved at dyr under 1 år ikke lenger blir berettiget dyretilskudd. For å kompensere for reduksjonen i antall støtteberettigede dyr, ble det foretatt en teknisk justering av satsgruppene og størrelsen på satsene.

Tabell 16. Produksjonstilskudd per dyr 2002, 2003 og 2004

Dyreslag	Intervall	Sats, kr per dyr per år		
		2002	2003	2004
Mjølkeku	1 – 16	3330	3330	3330
	17 – 25	2000	2000	2000
	26 – 50	1000	1000	1000
Storfe	1 – 250	744	744	768
Melkegeit	1 – 125	1194	1195	1195
	126 – 250	724	725	725
Ammekyr på melkebruk	1 – 16	3330	3330	3330
	17 – 25	2000	2000	2000
	26 – 50	1000	1000	1000
Ammekyr utenfor melkebruk	1 – 16	3330	3330	3330
	17 – 25	2000	2000	2000
	26 – 50	1000	1000	1000
Sau/ammegeit	1 – 100	478	478	591 ¹
	1 – 75			
	76 – 200			
	201 – 300	158	158	35 ¹
	101 – 250			
	251 – 400			
Lammeslakt	Kvalitet O og bedre			120
	Kvalitet O- og dårligere			60
Kjeslakt	Over 3,5 kg			60
Avlsgris Sør-Norge	1 – 70	832	832	832
Avlsgris Nord- Norge	1 – 25	1122	1122	1122
Avlsgris Nord- Norge	26 – 70	832	832	832
Slaktegris	1 – 1400	40	40	40
Verpehøner Sør-Norge	1 – 5000	16	16	16
Verpehøner Nord-Norge	1 – 1000	30	30	30
Verpehøner Nord-Norge	1001 – 5000	16	16	16

1) Over 1 år per 1. januar

7.4 Refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra typebrukene direkte i referansebruksystemet uten å foreta normalisering. Ordningen har vært dyretallsbasert siden 1/1 1996. Ved jordbruksoppgjøret 2001 ble maksimalbeløpet per driftsenhet økt til 50 000 kroner og det ble gjennomført en endring av strukturen i tilskuddsintervallsatsene. Ved jordbruksoppgjøret 2002 ble satser og maksimalbeløp opprettholdt uendret. Ved jordbruksoppgjøret 2003 ble det gjort en teknisk justering av satsgruppene og størrelsen på satsene for vinterfôra sauer og ammegeiter i forbindelse med innføringen av et nytt tilskudd til lammeslakt og klassifiserte kjeslakt. Ellers ble satser og maksimalbeløp beholdt uendret.

I 2002 ble grensen for forskuddsutbetaling for avløsertilskuddet hevet fra ca. 58 til ca. 75 prosent. Som følge av dette skjedde det en økt forskuddsutbetaling på 180 millioner kroner helt på slutten av 2002. I 2003 ble forskuddsutbetalingen avgrenset til ca. 62 prosent og i 2004 er bevilgningen forutsatt å dekke en forskuddsutbetaling på ca. 60 prosent. Ved framregningen av det registrerte refusjonsbeløpet på referansebrukene fra basisåret 2002, er

dette tatt hensyn til med en reduksjonsfaktor tilsvarende endringene i utbetalt refusjonsbeløp inklusive både etterskudds- og forskuddsutbetalinger i det enkelte år.

7.5 Refusjon av avløserutgifter ved sykdom m.v.

En bruker det registrerte refusjonsbeløpet fra typebrukene direkte i referansebruksystemet uten å foreta normalisering. Maksimalt refusjonsbeløp per dag fastsettes for husdyrbrukere ut fra beregnet maksimalt refusjonsbeløp i ordningen med refusjon av avløserutgifter for ferie og fritid. I jordbruksoppgjørene 2000 og 2001 ble de gjeldende satsene videreført uendret. Ved jordbruksoppgjøret 2001 ble det lagt til grunn at ordningen skal avvikles og overføres til Trygdeetaten når konsekvensene er endelig utredet. Dette ble også lagt til grunn ved jordbruksoppgjøret 2002, og det ble ikke gjort endringer i satsene for ordningen. Til fjorårets jordbruksoppgjør i 2003 kom Landbruksdepartementet i fellesskap med Sosialdepartementet etter en samlet vurdering fram til at det ikke vil være hensiktsmessig med en overføring av ordningen til Trygdeetaten. Ordningen videreføres derfor under Landbruksdepartementet. Det ble ikke gjort endringer i ordningen for innværende avtaleperiode ved jordbruksoppgjøret 2003.

7.6 Areal - og kulturlandskapstilskudd

Satser for 2002, 2003 og 2004 er vist i tabellene nedenfor:

Tabell 17. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2002. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Grovfôr	0-200	287	212	311		403	438	468
	201-400	189	149	189		219		
	>400	0						
Korn	0-400	241	298		395			
	>400	241						
Potet	0-60	279					1104	1412
	>60	279						
Grønnsaker	0-30	747		896		1892		
	31-60	398			498		797	
	>60	299			398		697	
Frukt og bær	0-30	597				1394		
	>30	299						
Økologisk korn/åpen åker	Alt areal	220						
Grønn-gjødsling	Alt areal	505						
Annet økologisk areal	Alt areal	55						

I 2002 ble det ikke gitt engangsutbetalinger.

Tabell 18. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2003. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Grovfôr	0-200	287	212	311		403	438	468
	>200	200						
Korn	Alt areal	246	303		400			
Potet	Alt areal	279				1100	1400	
Grønnsaker	0-30	800				1900		
	>30	300						
Frukt og bær	0-30	800				1400		
	>30	300						
Økologisk korn/åpen åker	Alt areal	250						
Grønn-gjødsling	Alt areal	550						
Annet økologisk areal	Alt areal	55						

Ved jordbruksoppkjøret 2002 ble det bestemt å gi en engangsutbetaling på 3 kroner per dekar for alt grovfôrareal ved søknadsomgangen i august 2002 med utbetaling i 2003.

Tabell 19. Satser for areal- og kulturlandskapstilskudd, alle vekstgrupper, 2004. Kroner per dekar

Vekst	Intervall	Sone						
		1	2	3	4	5	6	7
Grovfôr	0-200	287	212	311		403	438	468
	>200	200						
Korn	Alt areal	260	316		410			
Potet	Alt areal	279				1100	1400	
Grønnsaker	0-30	800				1900		
	>30	300						
Frukt og bær	0-30	800				1400		
	>30	300						
Økologisk korn til modn. åpen åker, frukt og bær	Alt areal	250						
Grønn-gjødsling	Alt areal	550						
Annet økologisk areal	Alt areal	55						

Ved jordbruksoppkjøret 2003 ble det ikke gitt engangsutbetalinger.

Ved jordbruksoppkjøret 2000/2001 ble det bestemt at arealtilskudd til økologisk grovfôr skulle erstattes av et tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Året 2001 skulle være et overgangså, slik at det for 2001, med utbetaling i 2002, skulle utbetales arealtilskudd til

grovfôr etter halv sats og tilskudd til husdyrproduksjon etter halv sats. I jordbruksoppjøret 2001/2002 ble avtalepartene enige om å videreføre dette som en varig ordning, det vil si med et arealtilskudd til grovfôr på 55 kroner per dekar. Ved jordbruksoppjøret 2003 ble det innført et nytt husdyrtilskudd til økologisk svineproduksjon og det er gjort en teknisk justering av satsene for sau. De fastsatte satsene for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon er vist i tabellen nedenfor.

**Tabell 20. Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon 2002, 2003 og 2004.
Kroner per dyr per år**

Dyreslag	AK-sone 1–4	AK-sone 5–7
Melkeku og ammeku	630	880
Andre storfe	190	280
Melkegeit og ammegeit	70	90
Vinterfôra sau ¹	70	90
Sau over 1 år per 1. januar ²	100	130
Avlsgris ²	250	250
Slaktegris ²	40	40

1) Fra 2002 og 2003

2) Fra 2004

7.7 Tilskudd til dyr på utmarksbeite

Tilskudd til dyr på utmarksbeite ble ved jordbruksoppjøret i 1998 skilt ut som et eget dyretilskudd og beregningen av normert areal per beitedyr falt bort. Til og med 1998 ble dette tilskuddet utbetalt som en del av areal- og kulturlandskapstilskuddet.

**Tabell 21. Satser for tilskudd til dyr på utmarksbeite for 2002, 2003 og 2004.
Kroner per dyr**

Dyreslag	Intervall	2002	2003	2004
Kyr, storfe og hester	Alle	250	250	250
Sauer, lam, geiter og kje	1 – 100 over 100 dyr	82 65	80 80	84 84

7.8 Bunnfradrag

Det blir beregnet areal- og kulturlandskapstilskudd for alt areal og dyretilskudd fra første dyreenhet. For alle brukere skal imidlertid samlet produksjonstilskudd avgrenses (reduseres) med et bunnfradrag. For 2000 var dette fradraget på 5000 kroner per bruker per år. Ved jordbruksoppjøret 2000 ble dette generelle bunnfradraget hevet til 7000 kroner per bruker per år for utbetalingsåret 2001. Ved jordbruksoppjøret 2001 ble det generelle bunnfradraget satt ned til 6000 kroner per bruker per år. Ved jordbruksoppjørene 2002 og 2003 ble fradraget videreført uendret.

8 FRAMREGNINGSGRUNNLAG

8.1 Oversikt

Framregningsgrunnlaget for de aller fleste inntekts- og kostnadspostene er mest mulig tilsvarende poster i total kalkylen. Det er noen få unntak. Korn regnes fram med normaliserte regnskaper. Frukt og bær regnes fram med *verdiutviklingen* i normaliserte regnskaper. Avskrivningene regnes fram med årgangsindekser. Hva årgangsindekser er blir forklart i neste avsnitt. Leid arbeid er ikke en egen post i total kalkylen fordi det der er en kostnadspost som skal få sin dekning av resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital». Leid arbeid blir framregnet med lønnsutviklingen for jordbruksarbeider med minimum 4 års praksis. Det er laget en sideberegning for framregning av tilskuddene. Vi kommer nærmere inn på framregningsgrunnlaget nedenfor. Tilskuddene vil kunne ha ulik framregning mellom referansebrukene, og derfor er tilskuddspostene ikke tatt med i tabellen nedenfor. I stedet vises til kapittel 7. I tabellen nedenfor er framregningsgrunnlaget vist i to kolonner. Kolonnene viser utslaget fra 2002 til 2003 og fra 2003 til 2004. Stjerne er brukt der framregningen er basert på normaliserte regnskaper. En S er angitt der en i referansebruksberegningene har gjort egne sideberegninger. Sideberegningene er nærmere beskrevet i avsnitt 8.2–8.4.

Tabell 22. Framregningssatser fra 2002 til 2003 og fra 2003 til 2004

	Endring i total kalkylen fra 2002 – 2003 (*=normaliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %	Endring i total kalkylen fra 2003 – 2004 (*=normaliserte regnskaper) % = av året før S = sideberegning i %
INNTEKTER		
Bygg	- 3 øre/kg *	0 *
Havre	- 5 øre/kg *	0 *
Hvete	- 4 øre/kg *	0 *
Annet korn	98,7 % *	99,9 % *
Oljefrø	99,7 % *	100,0 % *
Poteter	+ 5 øre/kg *	+ 1 øre/kg *
Grovfôr	98,3 %	99,3 %
Grasfrø	109,5 %	86,5 %
Frukt og bær	101,0 % *	101,1 % *
Andre planteprodukter	100,4 %	99,3 %
Sum planteprodukter		

Storfe, melk	+ 4 øre/kg	- 4 øre/kg
Storfe, livdyr	105,0 %	103,8 %
Kuslakt	+ 144 øre/kg	+ 113 øre/kg
Annet storfeslakt	+ 144 øre/kg	+ 113 øre/kg
Geit, melk	+ 3 øre/kg	- 4 øre/kg
Geit, livdyr og slakt	83,8 %	100,0 %
Slaktegris	+ 22 øre/kg	- 15 øre/kg
Purker og råner, livdyr og slakt	101,0 %	99,3 %
Smågris	101,0 %	99,3 %
Sau, livdyr og slakt	106,6 %	95,5 %
Sau, ull	- 257 øre/kg	+ 105 øre/kg
Fjørfe, egg	+ 52 øre/kg	- 47 øre/kg
Andre inntekter husdyrhold	103,4 %	100,5 %
Sum husdyrprodukter		
Leieinntekter (maskindel)	102,0 %	102,0 %
Andre inntekter	102,5 %	101,0 %
Sum inntekter før tilskudd		

Tilskudd i alt

INNTEKTER I ALT

KOSTNADER

Såkorn	102,9 %	96,5 %
Settepoteter	103,9 %	98,9 %
Såvarer og planter	95,1 %	103,5 %
Handelsgjødsel	97,5 %	99,5 %
Kalk	103,8 %	102,7 %
Plantevernmidler	104,9 %	101,0 %
Konserveringsmidler	106,3 %	104,9 %
Kraftfôr	99,3 %	99,5 %
Annet innkjøpt fôr	99,3 %	99,5 %
Diverse til husdyrholdet	102,5 %	101,0 %
Innkjøp av dyr	103,4 %	100,5 %
Andre forbruksartikler	102,5 %	101,0 %
Sum variable kostnader		

Leid arbeid	103,1 S	103,7 S
Maskiner og redskaper, vedl.h.	99,9 %	104,9 %
Traktorer, vedlikehold	99,9 %	104,9 %
Skurtresker, vedlikehold	99,9 %	104,9 %
Yrkesbil, vedlikehold	99,6 %	101,0 %
Driftsbygninger, vedlikehold	102,9 %	102,1 %
Jord, grøfter og vannanl., vedl.h	101,7 S	102,1 S
Drivstoff	85,0 %	93,6 %
Maskinleie	102,5 %	101,0 %
Jordleie	102,5 %	101,0 %
Forsikring	101,9 %	105,1 %
Elektrisk kraft	141,2 %	74,0 %
Adm. og andre faste kostnader	102,5 %	101,0 %
Sum faste kostnader		

Avskrivninger, mask. og redsk.	103,6 S	103,5 S
Avskrivninger, traktorer	102,2 S	102,1 S
Avskrivninger, skurtresker	102,3 S	102,2 S
Avskrivninger, yrkesbil	101,9 S	101,6 S
Avskrivninger, driftsbygninger	105,3 S	105,2 S
Avskrivninger, jord, veger, vann.	104,3 S	104,2 S
Avskrivninger, kontormaskiner	102,4 S	102,3 S
Sum avskrivninger		

KOSTNADER I ALT

RESULTATREGNING

Inntekter i alt

-Kostnader i alt

=Driftsoverskudd

+Leid arbeid	103,1 S	103,7 S
-Jordbr. andel av gjeldsrenter	78,2 %	59,3 %
-Jordbrukets andel av kår	102,5 %	101,0 %

=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk

=Vederlag til arbeid og egenkapital, per årsverk, inklusive produktivitetsendringer

8.2 Årgangsindekser

Avskrivningene framregnes med årgangsindeksene for maskiner og redskaper (20 år), traktor (20 år), skurtresker (20 år), yrkesbil (15 år) og byggekostnadsindeksen som brukes i totalkalkylen for driftsbygninger (50 år). Avskrivninger for «Jord, veger, vannanlegg og grøfter» framregnes med årgangsindeksen for grøfter, fordi nesten hele avskrivningsbeløpet er knyttet til grøfter (33 år). Avskrivninger kontormaskiner framregnes med konsumprisindeksen (5 år). Det brukes samme antall avskrivningsår som i totalkalkylen.

Begrepet årgangsindeks fortjener en nærmere forklaring. En bruker kontormaskiner og konsumprisindeksen som eksempel.

Tabell 23. Eksempel på årgangsindeks, konsumprisindeksen for avskrivning over 5 år

År	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Indeks	270,1	276,2	282,6	291,4	300,2	304,1	311,6	314,7
Årgangsindeks						287,50	294,44	301,19
Relativ årgangsindeks/framregningsfaktor						1	1,024	1,048

Årgangsindeksen for 2002 framkommer som summen av indeksen for de fire årene 1998 - 2001 pluss halvparten av indeksen for det første året (1997) og halvparten av indeksen for det siste året (2002) dividert på 5 år. Tilsvarende regnes indeksen for år 2003 ut på grunnlag av konsumprisindeksen for årene 1998 – 2003 og for 2004 for årene 1999 – 2004.

8.3 Leid arbeid

For arbeidslønningene følger en utviklingen i lønnstariffen for jordbruksarbeidere med minst 4 års praksis, som viser følgende utvikling:

$$2002 = 100,0 \quad 2003 = 103,1 \quad 2004 = 106,9$$

For 2004 er det da brukt et anslag for lønnsutviklingen på 3,7 prosent som er det samme anslaget som Statistisk sentralbyrå bruker.

Kostnader til leid arbeid inngår i «kostnader i alt» i referansebruksberegningene. I resultatberegningen blir førte kostnader til leid arbeid lagt til driftsoverskuddet igjen for å kunne beregne vederlag til arbeid og egenkapital.

8.4 Tilskudd

Prinsippet for framregning av tilskudd er at en aksepterer de gjennomsnittlige tilskudd en får fram i regnskapsåret (basisåret). For framregningen er hvert referansebruk plassert til bestemte soner, og regne fram med *satsendringene* som gjelder den valgte geografiske soneplasseringen. Det er gjort en sideberegning av tilskudd for de tre årene gitt den valgte sonen. Framregningen av tilskuddene i selve referansebruksberegningene baseres så på den samme absolutte endringen. Framregningen av tilskuddene skal reflektere de regnskapsresultatene en forventer å få i de to framregningsårene.

9 BEREGNINGSRESULTATER

Resultater fra referansebruksberegningene 2002-2004 er presentert nedenfor.

9.1 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

«Vederlag til arbeid og egenkapital» skal dekke godtgjøring til alt arbeid og godtgjøring til egenkapital.

Inntektsfradraget ved skatteligningen var nytt fra og med 2000. Inntektsfradraget er ikke regnet inn i referansebruksberegningene. Inntektsfradraget innebar for 2001 et fradrag i positiv næringsinntekt fra jord- og hagebruk på inntil 36 000 kroner per bruk. Det ga en skattereduksjon på 10 080 kroner som tilsvarte en inntekt før skatt på drøyt 15 000 kroner per bruk for 2001 forutsatt 33prosent marginalsatt.

For skatteårene 2002 og 2003 økte jordbruksfradraget med et inntektsavhengig tillegg. Maksimalt fradrag i 2002 er 47 500 kroner og i 2003 og 2004 er det 61 500 kroner. Det kreves en jordbruksinntekt på henholdsvis 163 800 kroner og 170 200 kroner disse årene får å få maksimalt fradrag. Inntektsverdien per bruk før skatt for bruk med maksimalt jordbruksfradrag blir omtrent 19 900 kroner i 2002 og omtrent 25 700 kroner i 2003 og 2004.

Tabellen nedenfor viser det beregnede vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for de enkelte referansebruk.

Tabell 24. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk. Framregning inklusive produktivitetssendringer¹

	2002	2003	2004
01 Melk og storfeslakt, 16,0 årskyr.	165089	157378	165483
02 Korn, 289 dekar korn.	140252	133126	147537
03 Sau, 113,6 vinterfôra sauer.	95671	92234	102647
04 Melkeproduksjon geit, 77,9 årsgeiter.	166097	157177	166217
05 Svin og korn, 33,9 avlssvin + 263 dekar	238764	240131	264141
06 Egg og korn, 2788 høner + 201 dekar korn	156415	170899	173840
07 Poteter og korn, 82 daa poteter+291 daa	171296	171885	178848
08 Storfeslakt/ammeku, 12,1 ammekyr.	74617	79556	88274
09 Frukt/bær og sau, 38 dekar frukt+16,8 v.	152753	157253	159025
10 Melk og storfeslakt, <15 årskyr (11,6).	146965	139722	145848
11 Melk og storfeslakt, >15 årskyr (20,1).	178642	172651	181823
12 Melk, 40 største melkebrukene, 28,4 årskyr	196154	193922	207217
13 Melk og storfeslakt, 19,8 årskyr. Østl	176547	170052	181638
14 Melk og storfeslakt, 15,0 årskyr. Østl.	149129	140549	147201
15 Melk og storfeslakt, 25,7 årskyr. Agder/	203470	199383	209106
16 Melk og storfesl., 14,8 årskyr. Agder/Ro	143578	137031	145790
17 Melk og storfeslakt, 14,1 årskyr.	153224	145211	152279
18 Melk og storfeslakt 16,2 årskyr.	175504	166927	173833
19 Melk og storfeslakt, 14,8 årskyr.	173211	167694	177550
20 Korn, <400 dekar korn (229 dekar korn).	92959	85548	99603
21 Korn, >400 dekar korn (486 dekar korn).	201121	191910	202890
22 Korn og korn/svin, 258 daa korn+15,7 avl	243801	246570	268853
23 Sau, 81,0 vinterfôra sauer.	52858	47675	52810
24 Sau, 107,4 vinterfôra sauer.	104564	100202	111331
25 Sau, 25 største sauebrukene, 179,1 v.f.s	129205	127056	138974

¹ Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn

Tabell 25. Resultatregning for hvert referansebruk. Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk

01 Melk og storfeslakt, 16,0 årskyr.		Landet	427 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	813741	798585	801160
- Kostnader i alt	539516	551682	554933
= Driftsoverskudd	274225	246903	246227
+ Leid arbeid	68954	71092	73712
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	34175	26711	15835
- Jordbr. andel av kår	3253	3333	3366
= Vederl. arb. og egenkap.	305751	287951	300738
/ Antall årsverk	1,852	1,852	1,852
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	165089	155478	162383
+ Produktivitetsendringer	0	1900	3100
= Vederl. inkl. prod.endr.	165089	157378	165483
02 Korn, 289 dekar korn.		Landet	89 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	373590	371125	375230
- Kostnader i alt	275572	281649	282375
= Driftsoverskudd	98018	89476	92855
+ Leid arbeid	5583	5756	5968
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	20773	16236	9625
- Jordbr. andel av kår	2706	2773	2800
= Vederl. arb. og egenkap.	80122	76223	86398
/ Antall årsverk	0,571	0,571	0,571
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	140252	133426	151237
+ Produktivitetsendringer	0	-300	-3700
= Vederl. inkl. prod.endr.	140252	133126	147537
03 Sau, 113,6 vinterfôra sauer.		Landet	82 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	309966	307285	316941
- Kostnader i alt	225045	230547	232599
= Driftsoverskudd	84921	76738	84342
+ Leid arbeid	32365	33368	34598
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	10131	7918	4694
- Jordbr. andel av kår	1580	1619	1635
= Vederl. arb. og egenkap.	105575	100569	112611
/ Antall årsverk	1,104	1,104	1,104
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	95671	91134	102047
+ Produktivitetsendringer	0	1100	600
= Vederl. inkl. prod.endr.	95671	92234	102647

04 Melkeproduksjon geit, 77,9 årsgeiter.	Landet 26 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	552618	537502	542459
- Kostnader i alt	324518	332822	334764
= Driftsoverskudd	228100	204680	207695
+ Leid arbeid	54376	56062	58128
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	22455	17551	10404
- Jordbr. andel av kår	1198	1228	1240
= Vederl. arb. og egenkap.	258823	241963	254179
/ Antall årsverk	1,558	1,558	1,558
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	166097	155277	163117
+ Produktivitetsendringer	0	1900	3100
= Vederl. inkl. prod.endr.	166097	157177	166217

05 Svin og korn, 33,9 avlssvin + 263 dekar korn.	Landet 45 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	1580423	1577305	1577592
- Kostnader i alt	1196065	1219084	1217133
= Driftsoverskudd	384358	358221	360459
+ Leid arbeid	65441	67470	69956
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	63722	49805	29525
- Jordbr. andel av kår	7160	7337	7410
= Vederl. arb. og egenkap.	378917	368549	393480
/ Antall årsverk	1,587	1,587	1,587
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	238764	232231	247941
+ Produktivitetsendringer	0	7900	16200
= Vederl. inkl. prod.endr.	238764	240131	264141

06 Egg og korn, 2788 høner + 201 dekar korn.	Landet 12 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	987608	1006518	988457
- Kostnader i alt	790001	806784	805801
= Driftsoverskudd	197607	199734	182656
+ Leid arbeid	44178	45548	47226
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	38638	30199	17902
- Jordbr. andel av kår	3495	3581	3617
= Vederl. arb. og egenkap.	199652	211502	208363
/ Antall årsverk	1,276	1,276	1,276
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	156415	165699	163240
+ Produktivitetsendringer	0	5200	10600
= Vederl. inkl. prod.endr.	156415	170899	173840

07 Poteter og korn, 82 daa poteter+291 daa korn.	Landet 14 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	699599	706796	715061
- Kostnader i alt	499245	512036	515510
= Driftsoverskudd	200354	194760	199551
+ Leid arbeid	57360	59138	61318
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	24259	18961	11240
- Jordbr. andel av kår	7103	7278	7351
= Vederl. arb. og egenkap.	226352	227659	242278
/ Antall årsverk	1,321	1,321	1,321
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	171296	172285	183348
+ Produktivitetsendringer	0	-400	-4500
= Vederl. inkl. prod.endr.	171296	171885	178848

08 Storfeslakt/ammeku, 12,1 ammekyr.		Landet	26 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	392175	398089	400813
- Kostnader i alt	316435	323773	325495
= Driftsoverskudd	75740	74316	75318
+ Leid arbeid	20982	21632	22430
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	21533	16830	9977
- Jordbr. andel av kår	4778	4896	4945
= Vederl. arb. og egenkap.	70411	74222	82826
/ Antall årsverk	0,944	0,944	0,944
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	74617	78656	87774
+ Produktivitetsendringer	0	900	500
= Vederl. inkl. prod.endr.	74617	79556	88274

09 Frukt/bær og sau, 38 dekar frukt+16,8 v.f.s.		Landet	19 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	419024	426946	430427
- Kostnader i alt	199839	205612	208364
= Driftsoverskudd	219185	221334	222063
+ Leid arbeid	36346	37473	38854
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	6012	4699	2786
- Jordbr. andel av kår	2299	2356	2379
= Vederl. arb. og egenkap.	247220	251752	255752
/ Antall årsverk	1,618	1,618	1,618
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	152753	155553	158025
+ Produktivitetsendringer	0	1700	1000
= Vederl. inkl. prod.endr.	152753	157253	159025

10 Melk og storfeslakt, <15 årskyr (11,6).		Landet	204 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	621691	609854	611970
- Kostnader i alt	407906	417329	420025
= Driftsoverskudd	213785	192525	191945
+ Leid arbeid	54748	56445	58526
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	21644	16917	10028
- Jordbr. andel av kår	2187	2241	2263
= Vederl. arb. og egenkap.	244702	229812	238180
/ Antall årsverk	1,665	1,665	1,665
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	146965	138022	143048
+ Produktivitetsendringer	0	1700	2800
= Vederl. inkl. prod.endr.	146965	139722	145848

11 Melk og storfeslakt, >15 årskyr (20,1).		Landet	223 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	989663	975456	977359
- Kostnader i alt	659913	674590	678345
= Driftsoverskudd	329750	300866	299014
+ Leid arbeid	81950	84490	87605
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	46187	36099	21400
- Jordbr. andel av kår	4260	4365	4408
= Vederl. arb. og egenkap.	361253	344892	360811
/ Antall årsverk	2,022	2,022	2,022
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	178642	170551	178423
+ Produktivitetsendringer	0	2100	3400
= Vederl. inkl. prod.endr.	178642	172651	181823

12 Melk, 40 største melkebrukene, 28,4 årskyr.	Landet	40 bruk	
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	1301447	1289919	1290682
- Kostnader i alt	881805	901789	906495
= Driftsoverskudd	419642	388130	384187
+ Leid arbeid	108362	111721	115839
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	83213	65039	38556
- Jordbr. andel av kår	6235	6389	6452
= Vederl. arb. og egenkap.	438556	428423	455018
/ Antall årsverk	2,236	2,236	2,236
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	196154	191622	203517
+ Produktivitetsendringer	0	2300	3700
= Vederl. inkl. prod.endr.	196154	193922	207217

13 Melk og storfeslakt, 19,8 årskyr.	Østl. flatbygder	36 bruk	
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	1063589	1052036	1055917
- Kostnader i alt	765679	784110	787662
= Driftsoverskudd	297910	267926	268255
+ Leid arbeid	96833	99835	103514
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	49626	38787	22994
- Jordbr. andel av kår	6376	6533	6598
= Vederl. arb. og egenkap.	338741	322441	342177
/ Antall årsverk	1,919	1,919	1,919
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	176547	168052	178338
+ Produktivitetsendringer	0	2000	3300
= Vederl. inkl. prod.endr.	176547	170052	181638

14 Melk og storfeslakt, 15,0 årskyr.	Østl. andre bygder	70 bruk	
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	751331	736826	739401
- Kostnader i alt	501118	513047	515129
= Driftsoverskudd	250213	223779	224272
+ Leid arbeid	59315	61154	63408
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	24376	19052	11294
- Jordbr. andel av kår	4111	4212	4254
= Vederl. arb. og egenkap.	281041	261669	272132
/ Antall årsverk	1,885	1,885	1,885
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	149129	138849	144401
+ Produktivitetsendringer	0	1700	2800
= Vederl. inkl. prod.endr.	149129	140549	147201

15 Melk og storfeslakt, 25,7 årskyr.	Agder/Rogal. Jæren	23 bruk	
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	1044774	1032987	1033847
- Kostnader i alt	663834	679761	684470
= Driftsoverskudd	380940	353226	349377
+ Leid arbeid	92333	95195	98704
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	53854	42092	24953
- Jordbr. andel av kår	4979	5102	5153
= Vederl. arb. og egenkap.	414440	401227	417975
/ Antall årsverk	2,037	2,037	2,037
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	203470	196983	205206
+ Produktivitetsendringer	0	2400	3900
= Vederl. inkl. prod.endr.	203470	199383	209106

16 Melk og storfesl., 14,8 årskyr. Agder/Rogal.a.bygder	47 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	750793	736118	738596
- Kostnader i alt	509115	520094	524212
= Driftsoverskudd	241678	216024	214384
+ Leid arbeid	58978	60806	63047
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	41782	32656	19359
- Jordbr. andel av kår	2067	2118	2139
= Vederl. arb. og egenkap.	256807	242056	255933
/ Antall årsverk	1,789	1,789	1,789
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	143578	135331	143090
+ Produktivitetsendringer	0	1700	2700
= Vederl. inkl. prod.endr.	143578	137031	145790

17 Melk og storfeslakt, 14,1 årskyr.	Vestlandet 85 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	698911	684902	687161
- Kostnader i alt	468643	479055	482562
= Driftsoverskudd	230268	205847	204599
+ Leid arbeid	58601	60418	62644
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	28495	22271	13203
- Jordbr. andel av kår	3339	3421	3455
= Vederl. arb. og egenkap.	257035	240573	250585
/ Antall årsverk	1,678	1,678	1,678
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	153224	143411	149379
+ Produktivitetsendringer	0	1800	2900
= Vederl. inkl. prod.endr.	153224	145211	152279

18 Melk og storfeslakt 16,2 årskyr.	Trøndelag 99 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	819304	803179	805709
- Kostnader i alt	527561	539409	542472
= Driftsoverskudd	291743	263770	263237
+ Leid arbeid	70462	72646	75324
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	26719	20883	12380
- Jordbr. andel av kår	3123	3200	3232
= Vederl. arb. og egenkap.	332363	312333	322949
/ Antall årsverk	1,894	1,894	1,894
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	175504	164927	170533
+ Produktivitetsendringer	0	2000	3300
= Vederl. inkl. prod.endr.	175504	166927	173833

19 Melk og storfeslakt, 14,8 årskyr.	Nord-Norge 67 bruk		
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	848447	833278	835883
- Kostnader i alt	544342	555627	558780
= Driftsoverskudd	304105	277651	277103
+ Leid arbeid	73923	76215	79024
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	44570	34836	20651
- Jordbr. andel av kår	648	664	671
= Vederl. arb. og egenkap.	332810	318366	334805
/ Antall årsverk	1,921	1,921	1,921
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	173211	165694	174250
+ Produktivitetsendringer	0	2000	3300
= Vederl. inkl. prod.endr.	173211	167694	177550

20 Korn, <400 dekar korn (229 dekar korn).	Østlandet		57 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	281082	278832	281928
- Kostnader i alt	219217	224257	224672
= Driftsoverskudd	61865	54575	57256
+ Leid arbeid	3311	3414	3539
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	16770	13107	7770
- Jordbr. andel av kår	2254	2310	2333
= Vederl. arb. og egenkap.	46152	42572	50692
/ Antall årsverk	0,496	0,496	0,496
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	92959	85748	102103
+ Produktivitetsendringer	0	-200	-2500
= Vederl. inkl. prod.endr.	92959	85548	99603

21 Korn, >400 dekar korn (486 dekar korn).	Østlandet		17 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	723936	720364	726927
- Kostnader i alt	522933	533716	535583
= Driftsoverskudd	201003	186648	191344
+ Leid arbeid	11967	12338	12793
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	28537	22304	13222
- Jordbr. andel av kår	3479	3565	3600
= Vederl. arb. og egenkap.	180954	173117	187315
/ Antall årsverk	0,900	0,900	0,900
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	201121	192410	208190
+ Produktivitetsendringer	0	-500	-5300
= Vederl. inkl. prod.endr.	201121	191910	202890

22 Korn og korn/svin, 258 daa korn+15,7 avlssvin.Tr.lag	Østlandet		27 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	769688	766454	768164
- Kostnader i alt	531962	541249	540685
= Driftsoverskudd	237726	225205	227479
+ Leid arbeid	26572	27396	28405
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	30930	24175	14331
- Jordbr. andel av kår	3442	3527	3562
= Vederl. arb. og egenkap.	229926	224899	237991
/ Antall årsverk	0,943	0,943	0,943
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	243801	238470	252353
+ Produktivitetsendringer	0	8100	16500
= Vederl. inkl. prod.endr.	243801	246570	268853

23 Sau, 81,0 vinterfôra sauer.	Vestlandet		20 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	198155	194589	198594
- Kostnader i alt	161516	165874	167894
= Driftsoverskudd	36639	28715	30700
+ Leid arbeid	24002	24746	25658
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	7484	5849	3468
- Jordbr. andel av kår	2018	2068	2088
= Vederl. arb. og egenkap.	51139	45544	50802
/ Antall årsverk	0,967	0,967	0,967
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	52858	47075	52510
+ Produktivitetsendringer	0	600	300
= Vederl. inkl. prod.endr.	52858	47675	52810

24 Sau, 107,4 vinterfôra sauer.	Nord-Norge		19 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	319549	316388	326580
- Kostnader i alt	230792	235871	237591
= Driftsoverskudd	88757	80517	88989
+ Leid arbeid	27288	28134	29171
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	7736	6046	3584
- Jordbr. andel av kår	741	759	767
= Vederl. arb. og egenkap.	107568	101846	113809
/ Antall årsverk	1,029	1,029	1,029
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	104564	99002	110631
+ Produktivitetsendringer	0	1200	700
= Vederl. inkl. prod.endr.	104564	100202	111331

25 Sau, 25 største sauebrukene, 179,1 v.f.sauer.	Landet		25 bruk
	2002	2003	2004
Inntekter i alt	436751	435308	449925
- Kostnader i alt	303839	310650	313770
= Driftsoverskudd	132912	124658	136155
+ Leid arbeid	45699	47116	48852
- Jordbr. andel av gjeldsrenter	9821	7676	4550
- Jordbr. andel av kår	1419	1454	1468
= Vederl. arb. og egenkap.	167371	162644	178989
/ Antall årsverk	1,295	1,295	1,295
= Vederl. arb. og egenk. pr. årsverk	129205	125556	138174
+ Produktivitetsendringer	0	1500	800
= Vederl. inkl. prod.endr.	129205	127056	138974

I tabellene som følger er nivå og utvikling på tilskuddsdelen av de totale inntektene på hvert referansebruk presentert. Tabell 26 og 27 viser sum tilskudd per bruk, mens tabell 28 og 29 viser det samme per årsverk. Det totale tilskuddsnivået er vist i den første kolonnen, dvs. for basisåret. For de senere årene er endringene vist.

Tabell 26. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

		Sum tilskudd 2002	Endring 2002-2003	Endring 2002-2004	Endring 2003-2004
1	Melk og storfeslakt, landet	328991	-25134	-24244	891
2	Korn. 289 dekar korn, landet	103145	1153	5377	4224
3	Sau. 113,6 vinterfôra sauer, landet	184538	-7006	4715	11721
4	Melkeproduksjon geit, landet	381671	-15488	-9441	6046
5	Svin og korn, landet	173701	-11246	-2862	8384
6	Egg og korn, landet	145935	-4779	487	5266
7	Poteter og korn, landet	110618	1417	7390	5972
8	Storfeslakt/ammeku, landet	191979	-1488	-5038	-3551
9	Frukt/bær og sau, landet	130262	4707	5694	987

Tabell 27. Endring i sum tilskudd, kroner per bruk

		Sum tilskudd 2002	Endring 2002-2003	Endring 2002-2004	Endring 2003-2004
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	281020	-19368	-18285	1082
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (20,1)	372874	-26870	-27249	-380
12	Melk (de 40 største brukene) 28,4 årskyr	397083	-29395	-31699	-2304
13	Melk og storfeslakt 19,8 årskyr, Østl.fl.	339154	-25705	-25049	656
14	Melk og storfeslakt 15,0 årskyr, Østl.a.b	321076	-23637	-22778	859
15	Melk og storfeslakt 25,7 årskyr, Jæren	283495	-27630	-28515	-885
16	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr, A/R.a.b	302433	-24946	-24540	407
17	Melk og storfeslakt 14,1 årskyr, Vestl.	292119	-22817	-21587	1230
18	Melk og storfeslakt 16,2 årskyr, Tr.l	323988	-26535	-26162	373
19	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr, Nord-N	420213	-24316	-22382	1935
20	Korn. <400 dekar korn, Østlandet	74921	973	4039	3066
21	Korn. >400 dekar korn, Østlandet	179136	1912	9322	7410
22	Korn og svin, Trøndelag	155201	-5581	-934	4647
23	Sau. 81,0 vinterfôra sauer, Vestlandet	133941	-5060	745	5805
24	Sau. 107,4 vinterfôra sauer, Nord-Norge	198743	-7382	6009	13391
25	Sau (de 25 største) 179,1 v.f.sauer	242202	-9415	4799	14213

Tabell 28. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

		Sum tilskudd 2002	Endring 2002-2003	Endring 2002-2004	Endring 2003-2004
1	Melk og storfeslakt, landet	177638	-13571	-13090	481
2	Korn. 289 dekar korn, landet	180553	2018	9413	7394
3	Sau. 113,6 vinterföra sauer, landet	167226	-6349	4273	10621
4	Melkeproduksjon geit, landet	244933	-9939	-6059	3880
5	Svin og korn, landet	109453	-7086	-1804	5283
6	Egg og korn, landet	114331	-3744	382	4126
7	Poteter og korn, landet	83712	1073	5592	4520
8	Storfeslakt/ammeku, landet	203447	-1577	-5339	-3763
9	Frukt/bær og sau, landet	80487	2909	3518	610

Tabell 29. Endring i sum tilskudd, kroner per årsverk

		Sum tilskudd 2002	Endring 2002-2003	Endring 2002-2004	Endring 2003-2004
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	168777	-11632	-10982	650
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (20,1)	184388	-13287	-13475	-188
12	Melk (de 40 største brukene) 28,4 årskyr	177604	-13148	-14178	-1030
13	Melk og storfeslakt 19,8 årskyr, Østl.fl.	176762	-13397	-13055	342
14	Melk og storfeslakt 15,0 årskyr, Østl.a.b	170373	-12543	-12087	456
15	Melk og storfeslakt 25,7 årskyr, Jæren	139183	-13565	-14000	-435
16	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr, A/R.a.b	169088	-13947	-13720	227
17	Melk og storfeslakt 14,1 årskyr, Vestl.	174139	-13602	-12868	733
18	Melk og storfeslakt 16,2 årskyr, Tr.l	171081	-14012	-13815	197
19	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr, Nord-N	218700	-12656	-11649	1007
20	Korn. <400 dekar korn, Østlandet	150905	1960	8135	6175
21	Korn. >400 dekar korn, Østlandet	199100	2126	10361	8236
22	Korn og svin, Trøndelag	164567	-5918	-990	4928
23	Sau. 81,0 vinterföra sauer, Vestlandet	138443	-5230	770	6000
24	Sau. 107,4 vinterföra sauer, Nord-Norge	193193	-7176	5841	13017
25	Sau (de 25 største) 179,1 v.f.sauer	186972	-7268	3704	10972

De to tabellene nedenfor viser antatt inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget for det enkelte referansebruk for årene 2002 - 2004.

Beregningen tar utgangspunkt i driftsoverskuddet på referansebrukene det enkelte år og reglene for beregning av jordbruksfradraget det enkelte år og er omregnet til verdi før skatt med skatteprosent 33 på alle bruk (jf. utredning nr. 1/2004 kapittel 1.6).

Tabell 30. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/bruk

			2002	2003	2004
1	Melk og storfeslakt. 16,0 årskyr	Landet	19900	25700	25700
2	Korn. 289 dekar korn	Landet	17400	19300	19600
3	Sau. 113,6 vinterfôra sauer	Landet	16900	18300	18800
4	Melkeproduksjon geit. 77,9 årsgeiter	Landet	19900	25700	25700
5	Svin og korn. 33,9 avlssvin + 263 dekar korn	Landet	19900	25700	25700
6	Egg og korn. 2788 høner + 201 dekar korn	Landet	19900	25700	25700
7	Poteter og korn. 82 dekar poteter + 291 dekar korn	Landet	19900	25700	25700
8	Storfeslakt/ammeku. 12,1 ammekyr	Landet	16500	18100	18200
9	Frukt/bær og sau. 38 dekar frukt + 16,8 vinterfôra sauer	Landet	19900	25700	25700

Tabell 31. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/bruk

			2002	2003	2004
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	19900	25700	25700
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (20,1)	Landet	19900	25700	25700
12	Melk (de 40 største brukene) 28,4 årskyr	Landet	19900	25700	25700
13	Melk og storfeslakt 19,8 årskyr	Østlandets flatbygder	19900	25700	25700
14	Melk og storfeslakt 15,0 årskyr	Østlandets a. bygder	19900	25700	25700
15	Melk og storfeslakt 25,7 årskyr	Agder og Rog., Jæren	19900	25700	25700
16	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	19900	25700	25700
17	Melk og storfeslakt 14,1 årskyr	Vestlandet	19900	25700	25700
18	Melk og storfeslakt 16,2 årskyr	Trøndelag	19900	25700	25700
19	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Nord-Norge	19900	25700	25700
20	Korn. <400 dekar korn (229 dekar korn)	Østlandet	16000	16500	16700
21	Korn. >400 dekar korn (486 dekar korn)	Østlandet	19900	25700	25700
22	Korn og svin (258 daa+15,7 avlssvin)	Trøndelag	19900	25700	25700
23	Sau. 81,0 vinterfôra sauer	Vestlandet	15100	12000	12800
24	Sau. 107,4 vinterfôra sauer	Nord-Norge	17000	18600	19300
25	Sau (de 25 største) 179,1 v.f.sauer	Landet	18700	22000	22500

I de to tabellene nedenfor er beregnet utslag av jordbruksfradraget på vederlag til arbeid og egenkapital vist per årsverk.

Tabell 32. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/årsverk

			2002	2003	2004
1	Melk og storfeslakt. 16,0 årskyr	Landet	10700	13900	13900
2	Korn. 289 dekar korn	Landet	30400	33800	34200
3	Sau. 113,6 vinterfôra sauer	Landet	15300	16600	17000
4	Melkeproduksjon geit. 77,9 årsgeiter	Landet	12700	16500	16500
5	Svin og korn. 33,9 avlssvin + 263 dekar korn	Landet	12500	16200	16200
6	Egg og korn. 2788 høner + 201 dekar korn	Landet	15600	20100	20100
7	Poteter og korn. 82 dekar poteter + 291 dekar korn	Landet	15000	19500	19500
8	Storfeslakt/ammeku. 12,1 ammekyr	Landet	17500	19200	19300
9	Frukt/bær og sau. 38 dekar frukt + 16,8 vinterfôra sauer	Landet	12300	15900	15900

Tabell 33. Beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget. Kr/årsverk

			2002	2003	2004
10	Melk og storfeslakt <15 årskyr (11,6)	Landet	11900	15400	15400
11	Melk og storfeslakt >15 årskyr (20,1)	Landet	9800	12700	12700
12	Melk (de 40 største brukene) 28,4 årskyr	Landet	8900	11500	11500
13	Melk og storfeslakt 19,8 årskyr	Østlandets flatbygder	10300	13400	13400
14	Melk og storfeslakt 15,0 årskyr	Østlandets a. bygder	10500	13600	13600
15	Melk og storfeslakt 25,7 årskyr	Agder og Rog., Jæren	9700	12600	12600
16	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Agder/ Rog. a. bygder	11100	14400	14400
17	Melk og storfeslakt 14,1 årskyr	Vestlandet	11800	15300	15300
18	Melk og storfeslakt 16,2 årskyr	Trøndelag	10500	13600	13600
19	Melk og storfeslakt 14,8 årskyr	Nord-Norge	10300	13400	13400
20	Korn. <400 dekar korn (229 dekar korn)	Østlandet	32300	33300	33700
21	Korn. >400 dekar korn (486 dekar korn)	Østlandet	22100	28600	28600
22	Korn og svin (258 daa+15,7 avlssvin)	Trøndelag	21000	27300	27300
23	Sau. 81,0 vinterfôra sauer	Vestlandet	15600	12400	13300
24	Sau. 107,4 vinterfôra sauer	Nord-Norge	16600	18100	18700
25	Sau (de 25 største) 179,1 v.f.sauer	Landet	14400	17000	17300

Utslaget av jordbruksfradraget er ikke regnet inn i resultatene som er presentert ellers i denne utredningen.

9.2 Økologisk melkeproduksjon

Budsjettnemnda ønsker et referansebruk med økologisk melkeproduksjon. I driftsgranskingsmaterialet for 2002 er det bare 11 Debio-godkjente melkeproduksjonsbruk, og en har funnet at grunnlaget foreløpig er for lite til å utarbeide et nytt referansebruk. Budsjettnemnda velger likevel i år å ta inn en beskrivelse av og noen resultater for økologisk melkeproduksjon basert på gjennomsnittet for denne gruppen av 11 Debio-godkjente melkeproduksjonsbruk i driftsgranskingsmaterialet for 2002. Referansebruksberegningene er per i dag ikke lagt opp til å kunne regne fram et rent økologisk bruk. Presentasjonen nedenfor omfatter derfor kun regnskapsåret 2002 (basisåret).

Driftsgranskingsbrukene med økologisk melkeproduksjon ligger i fylkene Akershus (3), Hedmark (1), Buskerud (2), Telemark (2), Rogaland (1) og Sør-Trøndelag (2). «Referansebruket» har 16,8 årskyr, 25 andre storfe og bare et lite innslag av andre husdyr. Jordbruksarealet i alt er på 299 dekar, herav 236 dekar eng/beite og 58 dekar korn. «Referansebruket» leverer ca. 83 500 liter melk og 2 790 kg storfekjøtt. Oppnådd melkepris (uten tilskudd) er 4,22 kroner per liter, som er noe høyere enn for eksempel på referansebruk 1 med 3,58 kroner per liter. For ku- og storfekjøtt er oppnådd pris (uten tilskudd) henholdsvis ca. 2 og ca. 1 krone høyere per kg enn på referansebruk 1.

Tabellen nedenfor viser det økonomiske resultatet for gruppen av driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon i regnskapsåret 2002 og de tilsvarende resultatene for referansebruk 1. Arbeidsforbruket på de økologiske melkeproduksjonsbrukene er i gjennomsnitt 3685 timer mens det er 3417 timer på referansebruk 1 med 16,0 årskyr (og til sammenligning 3494 timer på referansebruk 18 med 16,2 årskyr).

Tabell 34. Resultatregning for 11 driftsgranskingsbruk med økologisk melkeproduksjon og referansebruk 1, regnskapsåret 2002. Kroner

	Økologisk melkeproduksjon	Referansebruk 1
Antall årskyr	16,8	16,0
Jordbruksareal i alt, dekar	299	229
Sum inntekter før tilskudd	473 900	484 700
Pristilskudd	21 100	58 100
produksjonsuavhengige tilskudd	335 500	270 900
+ Tilskudd i alt	356 600	329 000
= Inntekter i alt	830 500	813 700
variable kostnader	173 000	232 000
faste kostnader	315 800	229 900
Avskrivninger	84 100	77 600
- Kostnader i alt	572 900	539 500
= Driftsoverskudd	257 600	274 200
+ Leid arbeid	97 200	69 000
- Jordbrukets andel av gjeldsrenter	55 300	34 200
- Jordbrukets andel av kår	2 300	3 300
= Vederlag til arb. Og egenkapital	297 300	305 800
/ Antall årsverk	1,997	1,852
= Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk	148 800	165 100

9.3 Sammenligning av resultatene i referansebruks-systemet med resultatene fra normaliserte regnskaper

I dette kapitlet er det foretatt en sammenligning av resultatene i referansebruksberegningene inkludert produktivitetsendringer med resultatene fra totalkalkylens normaliserte regnskaper. Resultatene fra referansebrukene er beregninger utført på bruksnivå, mens totalkalkylens normaliserte regnskaper er et sektorregnskap med aggregerte tall for hele det norske jordbruket fordelt ut på totalt antall årsverk. På en del områder vil det derfor være ulike beregningsprinsipper som er lagt til grunn i de to systemene. Totalkalkylen vil i større grad fange opp strukturelle endringer i jordbruket og utvalget av referansebruk er ikke representativt for totaljordbruket.

Noen flere årsaker til ulik utvikling i vederlaget til arbeid og egenkapital per årsverk fra 2002 til 2003 og fra 2003 til 2004 mellom de to beregningssystemene er forsøkt forklart nedenfor.

Til sammenligningen har en beregnet et grovt gjennomsnitt av vederlaget til arbeid og egenkapital på referansebrukene i 2002. Dette er gjort ved å ta resultatet fra de første 9 referansebrukene og vekte dem etter antall driftsgranskingsbruk som inngår og antall årsverk. Tabellen under viser at inntektsnivået da er ca. 16 500 kroner per årsverk høyere i referansebruksberegningene. For framregningsårene har en vist hvilket intervall utviklingen av vederlaget per årsverk varierer innenfor på enkeltbruksnivå (produktivitetsendringer inkludert).

Normaliserte regnskaper og beregnet referansebruksinntekt inkludert produktivitetsendringer viser følgende utvikling med hensyn til resultat og årlig endring i vederlaget til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk.

Tabell 35. Vederlag til arbeid og egenkapital i kroner per årsverk²

	Normaliserte regnskaper		Referansebruksberegningene inkl. produktivitetsendringer	
	Kr/årsv	Endring	Kr/årsv	Intervall for endring
2002	144 200		160 800	
2003	160 200	16 000		fra minus 9 200 til pluss 14 500
2004	177 000	16 800		fra pluss 1 800 til pluss 24 000

Tabellen viser at inntektsutviklingen er noe forskjellig i de to beregningssystemene og at inntektsutviklingen dessuten varierer betydelig mellom ulike referansebruk. Fra 2002 til 2003 er det bare referansebruket med egg og korn (referansebruk nr. 6) som viser betydelig økt vederlag til arbeid og egenkapital. Dette skyldes i hovedsak at eggprisen øker med 52 øre/kg. Også referansebruket med ammeku (nr. 8) som fikk nytt driftstilskudd, og referansebruket med frukt (nr. 9) som fikk økt sats for areal- og kulturlandskapstilskudd, viser noe økning i vederlaget. Både referansebrukene med melk, med korn og med sau viser negativ utvikling fra 2002 til 2003. I kornproduksjonen betyr laver kornpriser og høyere kostnader til elektrisk kraft mest. For melk og sau betyr det mye hvordan refusjonsutbetalingen til avløser er periodisert (se kap 7.4). I tillegg har kostnadene til elektrisk kraft økt mens rentekostnadene har gått ned.

² Jordbruksfradrag ved skatteligningen er ikke regnet inn

Sammenlignet med utviklingen av et grovt gjennomsnitt av referansebrukene inkludert produktivitetssendringer, men med samme vektning i framregningsårene, finner vi at referansebrukene har en gjennomsnittlig inntektsutvikling per årsverk som er om lag 22 000 kroner svakere utvikling enn i normaliserte regnskaper fra 2002 til 2003. Fra 2003 til 2004 er det økning for begge beregningssystemene. Økningen i normaliserte regnskaper er omtrent 7 500 kroner høyere enn i referansebruksberegningene. Ser en på nivået ligger altså referansebrukene 16 500 kroner over normaliserte regnskaper i 2002, mens de i 2004 ender 12 500 kroner under normaliserte regnskaper.

Noen forskjeller som kan bidra til å forklare både ulik utvikling og ulikt nivå vil være:

- Kapitalslitet bygger på prinsippet om historisk kost i driftsgranskingene og prisnivåjustering i normaliserte regnskaper. I utgangspunktet gir dette lavere kapitalslit i driftsgranskingene (og referansebrukene) enn i normaliserte regnskaper.
- Produktivitetsvekst er regnet på ulik måte i de to beregningssystemene. I normaliserte regnskaper betyr nedgangen i samlet antall årsverk i jordbruket en økning i vederlaget på om lag 10 000 kroner per årsverk fra 2002 til 2003 og om lag 11 000 kroner per årsverk fra 2003 til 2004. Gjennomsnittlig produktivitetsøkning på referansebrukene er om lag 2 000 kroner fra 2002 til 2003 og om lag 3 000 kroner fra 2003 til 2004. (Produktivitetsberegningene til referansebruksberegningene er beskrevet i kapittel 5.) Totalkalkylen fanger umiddelbart opp strukturelle endringer i jordbruket slik som nedgang i arbeidsforbruk, mens måten produktivitetsberegningene gjøres på for referansebrukene gjør at skift i utviklingstrender først blir fanget opp etter flere år.
- «Effekt av finansiering» (prisstigningsgevinst på den lånte delen av kapitalen) er en inntektspost i normaliserte regnskaper som i år bidrar til å forklare drøyt 6000 kroner av økningen fra 2002 til 2003 i normaliserte regnskaper. Noen tilsvarende post finnes ikke i referansebruksberegningene, siden kapitalslitet der beregnes etter historiske investeringskostnader slik at det ikke blir noen prisstigningsgevinst.
- Alle jordbrukets produksjoner inngår i totalkalkylens normaliserte regnskaper, men en del av disse inngår ikke i referansebrukene. Disse produksjonene kan ha et annet nivå og en annen utvikling for vederlag til arbeid og egenkapital enn øvrige produksjoner.
- Referansebrukene har med enkelte poster som ikke inngår i normaliserte regnskaper slik som jordleie.
- Normaliserte regnskaper har med poster som ikke inngår i referansebrukene. Tidligpensjonsordning er en slik post som bidrar til et høyere nivå i normaliserte regnskaper med til sammen omtrent 2 000 kroner per årsverk.
- Beregningssystemene har forskjellig prinsipp for føring av tilskudd. I referansebruksberegningene framregnes tilskudd med vedtatte satser, mens i normaliserte regnskaper er det bevilgningene (budsjettert beløp) som regnes inn for budsjettåret 2004.